TEKA KOM. POL.-UKR. ZWIĄZ. KULT. – KUL, 2018, 23–32

ЗАРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО У КОНТЕКСТІ КОНТРРЕФОРМАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ У РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ СЕРЕДИНИ XVI СТОЛІТТЯ

Юрій Миненко

Національний університет „Острозька академія", Острог, Україна
ORCID: 0000-0002-2916-4274

Анотація. Стаття досліджує питання походження стилю бароко в українській літературі. Наводяться твердження видатних українських медієвістів XX століття (Володимир Перетц, Михайло Возняк, Дмитро Чижевський,) і сучасності (Вікторія Назарук, Богдана Криса, Валерій Шевчук). На появу стилю бароко мали вплив як українська народна творчість, так і польське віршування, що з'явилося на українських землях після підпорядкування їх Польщі на Люблінському сеймі 1569 року. Важливе значення для розвитку українського бароко мали контрреформаційні зміни у тодішній Речі Посполитій. Саме 80-ми роками XVI століття варто датувати виникнення цього стилю в українській літературі невдовзі після його появи у польському письменстві (Чеслав Гернас). Першим бароковим віршем є геральдична поезія Герасима Смотрицького 1581 року на герб князя Острозького в Острозькій Біблії, що була першим повним виданням Святого Письма українською мовою. У поезії виразно виявляється вплив польських стемматів у тлумаченні символіки герба шляхтича. Ще одним прикладом раннього бароко є *Хронологія* Андрія Римші, що також була надрукована того ж року в острозькій друкарні. У цих творах поєднується ренесансний (невластивий середньовіччю) зміст і барокова форма.

Ключові слова: бароко, контрреформація, орден єзуїтів, Острозьке літературне коло.

На сьогодні більшість досліджень з української медієвістики присвячені літературній спадщині бароко. Науковці зосереджують свою увагу здебільшого на окремих пам'ятках і постатях письменників, прагнучи охопити розмаїття барокової епохи. Поза увагою залишаються питання значною мірою методологічні: коли ж починається епоха бароко в українській літературі і відповідно що стало причиною його виникнення як літературного напряму.

Одним з перших до проблеми зародження українського бароко звернувся в контексті появи українського віршування XVI століття Володимир Перетц, який наголосив на "зв'язку українського віршування в пер-

ші віки його існування – з польським”[1]. Чималу роль у цьому впливові відіграли представники єзуїтсько-католицького ордену, що прагнули використати усі засоби, щоб схилити на свій бік усі прошарки суспільства. Саме релігійна боротьба, що посилилася після Люблінської унії 1569 року і породила появу українського віршування, першими зразками якого вважаються *Хронологія* українсько-білоруського письменника-протестанта з оточення Радзивиллів Андрія Римші та геральдичний вірш на герб князя Острозького, розміщеного на початку Острозької Біблії, першого ректора Острозької академії Герасима Смотрицького. Обидві поезії датовані 1581-им роком.

Не використовує терміну “бароко” на означення літературних явищ кінця XVI – XVIII століть і ще один відомий дослідник давньої української літератури того часу – Михайло Возняк. У своїй *Історії української літератури* (1920) цей період він іменує “Середньою добою української літератури”, яка принесла відродження у формі, змісті та ідеях. “Це відродження літератури тісно пов’язане з загальним пробудженням українського національного життя в XVI ст., що в повній силі проявилося щойно в останній четверті того століття. А що ця віднова українського національного життя підготовлялася довгі десятиліття, тому й нема різкого розмежування між давньою і середньою добою української літератури”[2]. Таким чином Возняк не виділяє якоїсь окремої дати, що стала відправною точкою для розвитку нового типу письменства, а його появу розглядає як еволюцію попередніх літературних форм, лише побіжно згадуючи про чинники “загальноєвропейського, взагалі зовнішнього, й місцевого характеру”[3]. Вчений наголошує на боротьбі східних (візантійська традиція, що лишалася панівною в українській літературі навіть після завоювання турками Константинополя 1453 року) та новітніх західних впливів.

З подібними міркуваннями зустрічаємося і в сучасних дослідників. Вікторія Назарук, піддаючи сумніву твердження Володимира Перетца про вплив виключно польської літератури, наголошує на недоцільності ствердження лише прийому “міжкультурного наслідування”, наполягаючи на спорідненості “ранньобарокового стилю із давньоруською риторичною манерою”[4]. Мова йде, власне, про той самий “східний”, ві-

---

[1] В. Перетц, *Из наблюдений над украинским виршеписанием XVI–XVII вв.* [в:] Той самий, *Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI-XVIII веков*, Москва – Ленинград 1962, с. 137.

[2] М. Возняк, *Історія української літератури*. У 2 книгах, т. 1, Львів 1992, с. 286.

[3] Там само.

[4] В. Назарук, *Переплетення ренесансних та барокових мотивів в релігійній поетиці просвітників острозького кола*, “Наукові записки. Серія Філологічна” 2013, вип. 32, с. 183.

зантійський вплив, що сягає своїм корінням античних джерел, а також українську києворуську спадщину.

Наскільки правомірним є такий погляд на появу раннього українського бароко? Зрозуміло, що літературний процес – це безперечно континуум, де поява одного літературного явища тісно пов'язана з попередніми набутками, тож свою роль відіграли і літературний досвід часів Київської Русі, і вплив візантійської традиції, і народна творчість (пісня-балада *Дунаю, Дунаю, чему смутен течеш?*, записана 1571 року чеським ученим Яном Благославом з вуст якогось Никодима; написаний живою народною мовою *Пасквіль* (1575) Яна Жоравницького). Однак недоречно, на нашу думку, цілком відкидати вплив польської літератури (прямий або опосередкований) чи зводити його до мінімуму. Інакше незрозуміло, чому бароко в Україні як напрям не зароджується до Люблінської унії 1569 року. Саме входження українських земель до складу новоствореної Речі Посполитої, співжиття в межах одного державного утворення, міжкультурні впливи – все це слугувало каталізатором для розвитку українського бароко.

Такий синтетичний погляд, що враховує різні чинники, на питання виникнення бароко в українській літературі слід, на нашу думку, вважати найбільш об'єктивним, підтвердження чому знаходимо і в сучасних джерелах. Так, Валерій Шевчук зазначає: "У суспільно-світоглядному аспекті українське бароко започаткувалося при з'єднанні ренесансної традиції, що її культивувала «католицька русь», і місцевої середньовічної на формах, створених у Київській Русі-Україні. Формуванню бароко сприяв вплив західноєвропейського, і насамперед польського, мистецтва"[5]. Тож, як бачимо, новий літературний напрям в Україні був спричинений як латиномовною творчістю Себастьяна Кленовича, Станіслава Оріховського, Павла Русина та інших латиномовних поетів, що принесли в українську літературу західний, передусім польський літературний досвід, так і власною середньовічною традицією, що з часом все більше зазнавала секуляризації.

Проблему датування раннього українського бароко варто розглядати таким чином у зв'язку із зародженням польського бароко. Польський медієвіст Чеслав Гернас (Czesław Hernas), як і українські дослідники, пов'язував появу літератури бароко з контрреформацією та діяльністю ордену єзуїтів, що з'явилися у Польщі вже в першій половині 1550-х років. Явищами, що "лише приготували перспективу майбутньої зміни"[6], він називає збірку віршів Яна Дантишека (Jan Dantyszek) 1548 року *Hymni*

---

[5] В. Шевчук, *Муза Роксоланська: Українська література XVI – XVIII століть*: у 2 кн., т. 2: *Розвинене бароко. Пізнє бароко*, Київ 2005, с. 62.

[6] Cz. Hernas, *Barok*, Warszawa 1973, s. 17.

aliquot ecclesiastici. Розвиток нового літературного напряму вчений співвідносить із світоглядною зміною – орієнтацією на внутрішні переживання людини: "Потреба особистого вираження стає досить поширеною. Ці зміни у літературі відбуваються близько 1580 року" («Potrzeba osobistego rozrachunku staje sie dość powszechna. Zmiany te w literaturze dostrzegamy około 1580 roku»)[7]. Передумови цієї зміни Чеслав Гернас вбачає ще у літературі пізнього ренесансу (*Trenach* Яна Кохановського (Jan Kochanowski), *Philtron* Себастьяна Фабіана Кленовича (Sebastian Fabian Klonowicz). А повною мірою виявилася ця зміна у книжці Каспера Вілковскі (Kasper Wilkowski) *Przyczyny nawrócenia do wiary powszechnej od sekt nowokrzczeńców samosateńskich* (Wilno, 1583). Народження раннього польського бароко слід відносити до початку 80-х років XVI століття.

Найвидатнішим дослідником українського бароко є, поза сумнівом, Дмитро Чижевський. Він цілком погоджувався з твердженням В. Перетца про польський вплив на появу книжного українського віршування. Хронологію появи стилю бароко Дмитро Чижевський визначав так: бароко зародилося у південній Європі в середині XVI століття, помалу пробиваючись крізь традицію Ренесансу. В українській літературі "першим письменником, в якого можна знайти риси барокового стилю, можна вважати Івана Вишенського"[8]. Вчений вважає підставою для такої характеристики довгі періоди автора, багатство паралелізмів та сміливі антитези – загалом розмаїття формальних прикрас. Перешкодою такій класифікації творчості полеміста слугує цілком релігійний зміст послань Вишенського, джерелами яких були Біблія і твори Отців Церкви. "Щоправда, Вишенський, мабуть, знав вже бароковий стиль, – з польської полемічної літератури – та де в чому міг його і наслідувати" – резюмує Дмитро Чижевський. Саме у секуляризації літературних творів, як бачимо, вчений вбачає стильову зміну часу.

Поєднання ренесансних рис у змісті творів та барокових ознак у формі на сьогодні в українському літературознавстві розглядається як одна з особливостей раннього періоду розвитку бароко. "Україна не мала цілісної епохи Ренесансу, тому барокові тенденції зачиналися у сфері середньовічно-теологічній і винесли звідти із собою чимало традиційного, а поза тим ще й доконували в українському письменстві запізнілий інтерес до ренесансних ідей"[9]. Цю особливість творчості Вишенського Дмитро Чижевський характеризував як "спорідненість барока з україн-

---

[7] Там само, с. 20.

[8] Д. Чижевський, *Українське літературне бароко: Вибрані праці з давньої літератури*, Київ 2003, с. 272.

[9] П. Білоус, *Літературна медієвістика. Вибрані студії*: у 3-х томах, т. 2: *Художній світ давньої української літератури: Ізборник*, Житомир 2012, с. 306.

ським духовним стилем”[10], що не дозволяє вважати українського полеміста першим бароковим письменником – до таких він відносить Мелетія Смотрицького і Кирила Транквіліона-Ставровецького.

Саме твердження Дмитра Чижевського і стали ще одним “загальним” місцем в українському літературознавстві, що знайшло відображення і в сучасних підручниках[11]. Початок українського бароко відноситься так до другої половини 80-х років XVI століття – часу, яким датуються перші послання Івана Вишенського. Причинами переходу від середньовічної практики до стилю бароко вважається засвоєння західноєвропейського літературного досвіду за посередництвом польського письменства. Такі ж хронологічні межі зустрічаємо і в новітньому підручнику з історії української літератури епохи бароко: “Полеміка з польськими авторами, насамперед із о. Петром Скаргою, стимулювала перейняття українськими публіцистами літературного досвіду опонентів. Зокрема, вже в полемічних творах Герасима Смотрицького (1587) можна помінути використання властивої бароко метафоричної мови”[12]. Автор розглядає бароко як мистецтво контрреформації, значну роль у його становленні відводячи ухвалам Тридентського собору (1545-1563) та діяльності ордену єзуїтів.

У цій класифікації поза увагою залишаються вищезгадані зразки віршування, написані і видані хронологічно раніше – 1581 роком. Обидві поезії написані книжною українською мовою і створені в Острозі. Геральдичний вірш Герасима Смотрицького на герб князя Острозького було вміщено на початку Острозької Біблії, що, як припускають, мала два видання 1580 і 1581 рр., що відрізнялися лише післямовами Івана Федорова[13]. Тож можна припустити, що вірш Смотрицького хронологічно був першим, адже під *Хронологією* Андрія Римші чітко вказано:

Друковано 5 дня ма́я, року 1581, въ Острозѣ.
Писа́ньє Андре́я Рымши.

Книжна українська мова, якими написані ці твори, виразно засвідчує принципово нове бачення ролі літератури у суспільному житті. Латиномовна література пізнього Ренесансу, як уже згадували, на думку Чеслава Гернаса, лише підготовлювала ідейні зміни, проте як приклад вияву бароко наводить полономовні *Przyczyny* Каспра Вілковського, тож творчість національними мовами є ще однією особливістю бароко – як польського, так і українського – принципово відмежовуючи ці літературні тексти від латиномовного спадку Ренесансу.

---

[10] Д. Чижевський, *Українське літературне бароко…*, цит. праця, с. 273.

[11] П. Білоус, *Історія української літератури XI–XVIII ст.*, Київ 2009, с. 202.

[12] Архиєпископ Ігор (Ісіченко), *Історія української літератури: епоха Бароко (XVII–XVIII ст.). Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*, Львів 2011, с. 32.

[13] *Острозька академія XVI–XVII ст. Енциклопедія*, Острог 2011, с. 44.

Що ж являють собою перші зразки українського віршування? Вірш на герб князя Василя-Костянтина Острозького є аналогом польських стематів. Написаний вірш був безперечно під впливом аналогічних польських зразків, що були надзвичайно поширеними у польському суспільстві. "Роки правління Зигмунта Августа – це час найвищого розквіту поезії[14], – тож третя чверть століття була часом найбільшого розквіту стематів. Не дивно, що перше повне видання Біблії українською мовою спонукало Герасима Смотрицького прославити свого патрона у жанрі, популярному в Речі Посполитій, хоч і невідомому до цього українській літературі:

Зри сія зна́менія княжа́те сла́внаго,
йх же съдръжи́ть до́м єго от вѣка да́внаго,
И разумѣй, яко не тунє, и не безъ причи́ны,
о чом вла́стнѣи и ширѣи повѣсть ти кто иный,
Но яко достои́н дѣлатель свое́ся запла́ты,
не щадя́ще здра́вія нико́е́ся утра́ты,
Крѣпко побѣжда́л разли́чных съпостат по́лки
и разгоня́л с короны драпѣжныа во́лки.
И єще мо́жет,
аще бог помо́жет[15].

Автор у поезії всіляко вихвалює заслуги князя в обороні православної віри, послідовно обігруючи елементи його герба (воїн, який тримає у руках змія, лицар на коні, меч та ін.). Символіка хреста дає змогу порівняти заслуги князя Острозького з постаттю Костянтина Великого – першого православного імператора на римському троні:

И ты крестноє зна́менієе не тунє носи́ши,
вели́кому Константину им ся подоби́ши.
Он бо на небеси сіє ви́дѣв, побѣдил съпоста́ты,
тыи́ же побѣжда́й єрети́к и бѣсов три ста́ты.
Крест бо похва́ла царе́м,
бѣсом же незно́сный яре́м[16].

Професор Богдана Криса аналізує перші українські вірші у статті з красномовною назвою *Онтологія ранньобарокового віршованого тексту*. Вона визначає гру як основу барокового твору, що відповідає твердженню Дмитра Чижевського про гру як один з принципів барокової естетики[17]. Щодо поезії Смотрицького дослідниця зазначає: "[…] етимо-

---

14 F. Pilarczyk, *Stemmata w drukach polskich XVI wieku*, Zielona Góra 1982, c. 59.

15 *Українська поезія XVI – XVII ст.* [в:] http://www.litopys.kiev.ua [дата доступу: 11.01.2014].

16 Там само.

17 Д. Чижевський, *Українське літературне бароко…*, цит. праця, с. 385.

логія знаків, яка розкривається через гру аналогій, закладена в характері самого герба: зліва на ньому – «въоружен воин (Юрій Змієборець – Б. К.) змія поправ мужественно», справа – «вторый воин (Костянтин Острозький – Б. К.) храбростію пръвому подобный». Знак «звѣзды» викликає аналогію з вифлеємською зіркою, бо провадить «съ дары» до Царя «над цары"[18]. Як бачимо, поетика геральдичного вірша цілком заснована на принципах барокової естетики.

Ще виразніше бароко виявляється у вірші Андрія Римші. Хронологія – це своєрідний календар, в якому подано церковнослов'янські, єврейські та "прості", тобто народні назви 12 місяців ("вресень", "грудень", "просинець"), а в коротких дворядкових віршах, написаних книжною українською мовою, повідомлено про найважливіші біблійні події, які відбулися в ці місяці. Увагу літературознавця у цьому невеличкому вірші привертає особливий паралелізм раннього бароко – поєднання назв місяців різними мовами із зазначенням старозавітних подій, що відбулися в цей час. Водночас сам автор несвідомо виявляє елемент гри у такому поєднанні: "Порядок гри, закладений у троякому називанні місяців, замикається датою написання кожної, крім першої, недатованої строфи – церковнослов'янський відповідник, власна «латиниця» ще раз повторюється"[19], тобто мається на увазі загальна структура строфи у *Хронології*:

> Месяца априля, по-гебрейску нисан, просто кветень.
> Жи́дове сухо прошлѝ Чирво̀ное море,
> корми́л их бог на пущи, не было им горе.
> Априля 14 дня[20].

Аналіз поезій Герасима Смотрицького й Андрія Римші дає змогу визначити риси поетики раннього українського бароко, особливістю якого було поєднання ренесансних і барокових ознак. Обидва твори створені в Острозі на Волині, де в той час уже функціонувала Острозька академія, тож саме Острозькому культурному осередку належить першість у засвоєнні європейських літературних впливів. Твори, написані в Острозі в останній чверті XVI століття, слід розглядати у контексті раннього бароко, що значно відрізнялося від зразків розвиненого й пізнього бароко. Ці твори різняться як за формою, так і за змістом. Геральдична поезія Герасима Смотрицького 1580-1581 рр., приміром, та фігурні вірші

---

[18] Б. Криса, *Онтологія ранньобарокового віршованого тексту*, [в:] Вона ж, *Біля джерел українського бароко: Збірник наукових праць*, Львів 2010, с. 125.

[19] Там само, с. 122.

[20] *Українська поезія XVI – XVII ст.* [в:] http://www.litopys.kiev.ua [дата доступу: 11.01.2014].

Івана Величковського середини XVII століття значно відрізняються, але обидва автори у своїх творах реалізують настанову бароко на ігровий момент.

Отже поява стилю бароко в українській літературі була зумовлена як розвитком середньовічної (візантійської) традиції, так і впливом європейських, насамперед польських літературних впливів, проникнення яких було зумовлено кризою візантійства і секуляризацією змісту творів. Сприяло цьому входження українських земель до складу Речі Посполитої за результатами Люблінської унії 1569 року, що призвело до тісних міжкультурних контактів. Стиль бароко зародився в обох літературах приблизно одночасно (початок 80-х рр. XVI століття). Першими зразками раннього українського бароко є твори представників Острозького культурного осередку, зокрема вірш Герасима Смотрицького на герб князя Острозького з Острозької Біблії 1581 року й *Хронологія* Андрія Римші.

ЛІТЕРАТУРА

Arhiêpiskop Ìgor (Ìsìčenko). 2011. *Ìstorìâ ukraïns'koï lìteraturi: epoha Baroko (XVII–XVIII st.). Navčal'nij posìbnik dlâ studentìv viših navčal'nih zakladìv*. L'vìv: Svâtogorec' [Архиєпископ Ігор (Ісіченко). 2011. *Історія української літератури: епоха Бароко (XVII–XVIII ст.). Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Львів: Святогорець].

Bìlous Petro. 2009. *Ìstorìâ ukraïns'koï lìteraturi XÌ–XVIII st*. Kïïv: VC "Akademìâ" [Білоус Петро. 2009. *Історія української літератури XI–XVIII ст*. Київ: ВЦ "Академія"].

Bìlous Petro. 2012. *Lìteraturna mediêvìstika. Vibranì studìï*: u 3-h tomah. T. 2: *Hudožnìj svìt davn'oï ukraïns'koï lìteraturi: Ìzbornik*. Žitomir: PP "Ruta" [Білоус Петро. 2012. *Літературна медієвістика. Вибрані студії*: у 3-х томах. Т. 2: *Художній світ давньої української літератури: Ізборник*. Житомир: ПП "Рута"].

Čiževs'kij Dmitro. 2003. *Ukraïns'ke literaturne baroko: Vibranì pracì z davn'oï lìteraturi*. Kïïv: Oberegi [Чижевський Дмитро. 2003. *Українське літературне бароко: Вибрані праці з давньої літератури.* Київ: Обереги].

Hernas Czesław. 1973. *Barok*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Krisa Bogdana. 2010. *Ontologìâ rann'obarokovogo vìršovanogo tekstu*. V: Krisa Bogdana. *Bìlâ džerel ukraïns'kogo baroko: Zbìrnik naukovih prac'*. L'vìv: Svìčado: 120-127 [Криса Богдана. 2010. *Онтологія ранньобарокового віршованого тексту*. В: Криса Богдана. *Біля джерел українського бароко: Збірник наукових праць*. Львів: Свічадо: 120-127].

Nazaruk Vìktorìâ. 2013. *Perepletennâ renesansnih ta barokovih motivìv v relìgìjnìj poeticì prosvìtnikìv ostroz'kogo kola*. "Naukovì zapiski. Serìâ «Fìlologìčna»" Vip. 32: 181-187 [Назарук Вікторія. 2013. *Переплетення ренесансних та барокових мотивів в релігійній поетиці просвітників острозького кола*. "Наукові записки. Серія «Філологічна»" Вип. 32: 181-187].

Ostroz'ka akademìâ XVI–XVII st. Enciklopedìâ. 2011. Ostrog: Vidavnictvo Nacìonal′nogo unìversitetu "Ostroz′ka akademìâ" [*Острозька академія XVI–XVII ст. Енциклопедія*. 2011. Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія"].

Peretc Volodimir. 1962. *Iz nablûdenij nad ukrainskim viršepisaniem XVI–XVII vv.* V: Peretc Volodimir. *Issledovaniâ i materialy po istorii starinnoj ukrainskoj literatury XVI-XVIII vekov*. Moskva-Leningrad: Izdatel′stvo Akademii nauk SSSR: 137-161 [Перетц Володимир. 1962. *Из наблюдений над украинским виршеписанием XVI–XVII вв*. В: Перетц Володимир. *Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI-XVIII веков*. Москва-Ленинград: Издательство Академии наук СССР: 137-161].

Pilarczyk Franciszek. 1982. *Stemmata w drukach polskich XVI wieku*. Zielona Góra: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.

Ševčuk Valerìj. 2005. *Muza Roksolans'ka: Ukraïns'ka lìteratura XVI–XVIII stolìt'*: u 2 kn. T. 2: *Rozvinene baroko. Pìznê baroko*. Kiïv: Libìd′ [Шевчук Валерій. 2005. *Муза Роксоланська: Українська література XVI–XVIII століть*: у 2 кн. Т. 2: *Розвинене бароко. Пізнє бароко*. Київ: Либідь].

Ukraïns'ka poezìâ XVI–XVII st. V: http://www.litopys.kiev.ua [Data dostupu: 11.01.2014] [*Українська поезія XVI–XVII ст*. В: http://www.litopys.kiev.ua [Дата доступу: 11.01.2014].

Voznâk Mihajlo. 1992. *Ìstorìâ ukraïns'koï lìteraturi*. U 2 knigah. T. 1. L′vìv: Svìt [Возняк Михайло. 1992. *Історія української літератури*. У 2 книгах. Т. 1. Львів: Світ].

THE ORIGIN OF THE UKRAINIAN BAROQUE IN THE CONTEXT OF CONTRREFORMATION INFLUENCES IN RZECZPOSPOLITA IN THE MIDDLE OF XVI CENTURY

Abstract. The article deals with the origin of the Baroque style in Ukrainian literature. The statements of the known Ukrainian middle age literature of the twentieth century (Volodymyr Peretz, Mykhailo Voznyak, Dmytro Chizhevsky) and modernity (Victoria Nazaruk, Bogdan Krysa, Valery Shevchuk) are given. The presence of the Baroque style was influenced both by Ukrainian folk art and Polish poetry which appeared in the Ukraine after its submission to Poland in the Lublin Seim in 1569.

Conterreformational changes in the Polish Commonwealth were of a great importance to the development of Ukrainian Baroque. The start of this style in Ukrainian literature dates back to the 80's of the XVI century after the appearance of writing in Poland in the 1550's (Czesław Hernas).

The first Baroque poem is the heraldic poetry of Gerasym Smotrytskyi in 1581 placed on the emblem of Prince Ostrozkyi in the Ostroh Bible, which was the first full edition of the Bible in Ukrainian language. The influence of the Polish stithemates in the interpretation of the symbolism of the nobleman's emblem is clearly expressed in poetry. Another example of the early Baroque is the Chronology of Andrii Rymsha, which was also edited in the same year in the Ostroh printing press. These works combine the Renaissance (non-typical medieval) content and baroque form.

Keywords: baroque, Kontrreformation, order of jesuits, the Ostrog literary world.

POCZĄTKI BAROKU UKRAIŃSKIEGO W KONTEKŚCIE WPŁYWÓW KONTRREFORMACYJNYCH W RZECZPOSPOLITEJ W XVI WIEKU

Streszczenie. Niniejszy artykuł stanowi wkład do badań nad proweniencją baroku w literaturze ukraińskiej. Na wstępie Autor przywołuje prace wybitnych XX-wiecznych mediewistów ukraińskich (Wołodymyra Peretsa, Mychajła Wozniaka Dmytra Czyżewskiego), powołuje się także na dokonania młodszego pokolenia badaczy (Wiktoria Nazaruk, Bohdan Kris, Wałerij Szewczuk).

Na podstawie przeprowadzonych analiz stwierdzono, że na pojawienie się stylu barokowego w literaturze ukraińskiej miały wpływ zarówno ukraińska twórczość ludowa, jak też i poezja polska, która na ziemiach ukraińskich pojawiła się po podporządkowaniu tych ziem jurysdykcji polskiej na mocy postanowień sejmu lubelskiego w 1569 roku. W dalszej części Autor konstatuje, że niebagatelne znaczenie dla rozwoju baroku ukraińskiego miały ruchy kontrreformacyjne w ówczesnej Rzeczpospolitej, zgadzając się przy tym z Czesławem Hernasem, że w przestrzeni kultury ukraińskiej styl barokowy pojawił się już w latach 80. XVI wieku, czyli tuż po zaistnieniu w kulturze polskiej. W artykule podkreślono, że pierwszym ukraińskim utworem barokowym jest wiersz Herasyma Smotryckiego z 1581 roku na herb księcia Ostrogskiego, umieszczony w Biblii Ostrogskiej, będącej pierwszym pełnym ukraińskojęzycznym wydaniem Pisma Świętego. We wspomnianym utworze widać wyraźny wpływ polskich stemmatów na tłumaczenie symboliki herbu ukraińskiego magnata. Kolejnym przykładem wczesnego baroku w literaturze ukraińskiej jest Chronologia Andrzeja Rymszy, która również ukazała się w 1569 roku nakładem drukarni ostrogskiej. Autor podkreśla, że obydwa utwory łączą w sobie renesansową treść i barokową formę.

Słowa klucze: barok, kontrreformacja, zakon jezuitów, ostrogskie środowisko literackie.